

*«Πολύ συχνά δεν μπορούμε να κάνουμε τί-
ποτε περισσότερο από το να είμαστε παρό-
ντες στο πλευρό των αρρώστων και σε όσους
βρίσκονται σε μια πορεία που οδηγεί στον
θάνατο»*

Στάνλεϋ Χάουεργουας

ΑΝ ΘΡΩ ΠΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 9
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ-
ΜΑΪΟΣ 2023

Αφιέρωμα στη βιοηθική

ΣΤΑΝΛΕΪ ΧΑΟΥΕΡΓΟΥΑΣ

Η ανάγκη για ένα φίλο: σκέψεις για τη χριστιανική βιοηθική

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΚΟΣ

Η βιοηθική και το πρόβλημα του θανάτου

π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΘΡΕΛΛΟΣ

Η ηθική απαξία της έκτρωσης

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Βιοηθική και ηθικός «πολυθεϊσμός»

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΒΑΝΤΣΟΣ

Οι προκλήσεις τής σύγχρονης τεχνολογίας και ή βιοηθική

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Τιμή και αξία του ανθρώπου

ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ ΜΠΟΥΣΙΟΣ

Ο Πωλ Ρικαίρ για τον Γκαμπριέλ Μαρσέλ

ΡΟΥΑΝ ΓΟΥΪΛΛΙΑΜΣ

*Τι σημαίνει να είσαι ελεύθερος (Για τον Ντρήντριχ Μπονχαίφφερ)
Μετάφραση: Χρήστος Μακρόπουλος*

Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

Περί φωτός και Φωτός

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΛΙΝΗΣ

Ιστορίες ως εικόνες. Ηλίος Μηνιάτης, Διδαχάι και Λόγοι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΛΕΡΟΥΝΗΣ

*Η θεία χάρη ως αυθαιρεσία και πολιτισμικό φαινόμενο, μια λοξή
ματιά στον Ήβλυν Γουώ (δεύτερο μέρος)*

Τάσος Μαντζαβίνος (2014)

Ποιήματα και Διηγήματα

Γιάννης Πατσώνης, Λίλα Τρουλινού, Μαριάννα Γ. Παπουτσοπούλου, Κέβην Τζον Χαρτ, Λεωνίδας Ρήγας

Βιβλία, γράμματα & τέχνες

Κώστας Καραβίδας, Ειρήνη Καραγιαννίδου, Φιλόδημος Σιλεντιάριος, Γιάννης Καρανικόλας - Μιλτιάδης Περδικάκης (συζήτηση για τον Μάικλ Σαντέλ), Νίκος Τσέκος, Μαρώ Τριανταφύλλου, Γαβριήλ Κακάρογλου, π. Νικόλαος Δουληγέρης

*Η ανάγκη για ένα φίλο: σκέψεις για τη
χριστιανική βιοηθική*
Μια συνέντευξη του Στάνλεϋ Χάουεργουας
στον Γιάννη Μπέκο

Ερ.: Σε ένα από τα πιο δημοφιλή άρθρα σας για την βιοηθική πριν από σχεδόν τρεις δεκαετίες με τίτλο: «Πως η χριστιανική ηθική έγινε ιατρική ηθική: η περίπτωση του Πωλ Ράμσεϋ»,¹ ασκείτε κριτική στον γεγονός ότι, ενώ η χριστιανική ηθική σκοπό είχε να εκχριστιανίσει την κοινωνία, κατέληξε να υπηρετεί την βιοηθική προσπαθώντας να δείξει ότι το να είναι κανείς χριστιανός δεν συνεπάγεται σύγκρουση με τον τρόπο που ασκείται η ιατρική ηθική. Απόδειξη αυτής της εξέλιξης είναι η πεποίθηση πολλών ότι η χριστιανική ηθική συμφωνεί με μια ηθική αρχών και διαδικασιών ή με πρακτικές όπως η ενημερωμένη συγκατάθεση. Πού βρισκόμαστε σήμερα μετά από τόσα χρόνια όσον αφορά τη σχέση της βιοηθικής με τη χριστιανική ηθική;

Απ.: Η ιδιαίτερη συμβολή της χριστιανικής ηθικής στην βιοηθική παραμένει ασαφής, κυρίως επειδή ασαφής παραμένει ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της χριστιανικής ηθικής. Το βιβλίο του ΜακΚέννυ *Για την ανακούφιση της ανθρώπινης κατάστασης*,² αν και δεν προκάλεσε τη συζήτηση που χρειαζόμαστε, αποτελεί μια θαυμάσια συνεισφορά σε αυτή την ασάφεια γιατί βοηθάει τους χριστιανούς να ξαναβρούν την χαρακτηριστική τους φωνή. Αυτό που συμβαίνει είναι ότι οι χριστιανοί μοιάζουν όλο και περισσότερο με τους ειδικούς στη βιοηθική, αφήνοντας στην άκρη τις θεολογικές τους πεποιθήσεις. Οι Μπώσαμπ και Τσίλντρες,³ προβάλλοντας τις έννοιες της αυτονομίας και της ευθύνης, φαίνεται να καλύπτουν επαρκώς όλους εκείνους που ασχολούνται με τα ηθικά θέματα που ανακύπτουν με την άσκηση της ιατρικής. Και δεν έχουν

¹ Stanley Hauerwas, «How Christian Ethics Became Medical Ethics: The Case of Paul Ramsey», *Christian Bioethics*, 1 (1), 1995, σ. 11-28.

² Gerard P. McKenny, *To Relieve the Human Condition: Bioethics, Technology and the Body*, State University of New York Press, N. Υόρκη 1997.

³ Tom L. Beauchamp και James F. Childress, *Principles of Biomedical Principles*, 7^η έκδοση, Oxford University Press, Οξφόρδη 2012.

άδικο, δεδομένου ότι η ιατρική πρακτική είναι μια εκκοσμικευμένου χαρακτήρα πρακτική.

Ερ.: Παραπέμποντας σε ένα αδημοσίευτο κείμενο του Μακιντάιρ, θίγεται το ζήτημα ότι η κλασική θεώρηση έχει ως αφετηρία την κοινότητα της πόλης, με το άτομο να θεωρείται ότι δεν έχει ηθική ταυτότητα ανεξάρτητη από τις κοινότητες που συγκροτούν η συγγένεια και η ιδιότητα του πολίτη. Από την άλλη, η σύγχρονη οπτική έχει ως σημείο αφετηρίας μια συλλογικότητα ατόμων με το πρόβλημα να είναι πώς από τα άτομα και με τα άτομα θα συγκροτηθούν κοινωνικοί θεσμοί με πρώτο μέλημα των σύγχρονων ανθρώπων να είναι πώς να αποφεύγουν να παρεμβαίνουν ο ένας στη ζωή του άλλου, καθώς ο καθένας έχει τις δικές του ανησυχίες. Πώς μπορεί η κατανόηση μιας τέτοιας διάκρισης να βοηθήσει τη συζήτηση για μια χριστιανική βιοηθική;

Απ.: Η κλήση όλων εκείνων που ασχολούνται με την υγειονομική περιθαλψη, από τους χειρουργούς μέχρι τους υπεύθυνους για την καθαριότητα, είναι να υπηρετήσουν ένα κοινό αγαθό. Αυτοί οι άνθρωποι ξεχωρίζουν γιατί καλούνται να είναι ανά πάσα στιγμή έτοιμοι για να φροντίσουν τους ασθενείς. Δεν συμμετέχουν στην υπηρεσία του κοινού αγαθού, είναι το κοινό αγαθό. Όταν ένας ασθενής επιδεικνύει το άρρωστο σώμα του για να τύχει φροντίδας από τους εργαζόμενους στο χώρο της υγείας, στην πραγματικότητα συμβάλλει με ουσιαστικό τρόπο στην κοινή μας ζωή. Ένας τέτοιος συλλογισμός έχει περισσότερο νόημα από μια θεώρηση της κοινωνικής τάξης πραγμάτων ως ενός συνόλου ατόμων που στην καλύτερη περίπτωση μπορούν να έχουν κοινά συμφέροντα, αλλά όχι ένα κοινό αγαθό που να τους αφορά. Αυτή η έλλειψη καθιστά δύσκολο να γνωρίζουμε πως να περιγράψουμε αυτό που είμαστε.

Ερ.: Συχνά ακούμε τους χριστιανούς να αποφαίνονται με έναν κάπως αποφθεγματικό τρόπο ότι το σημαντικό στην ζωή του χριστιανού είναι να αγαπάει τον πλησίον. Με την κριτική σας στην φιλελεύθερη προτεσταντική θεολογία υποστηρίζετε ότι είναι μια κακή εξέλιξη για την θεολογία η ταύτισή της με την πρόταση ότι ο Χριστός σημαίνει την αγάπη του πλησίον. Είναι σίγουρο ότι θεωρείτε την εντολή του Θεού για την αγάπη του πλησίον ως κορυφαία εντολή. Θα μπορούσατε, επομένως, να μας εξηγήσετε πώς η παραπάνω ταύτιση διαστρέφει τη χριστιανική θεολογία;

Απ.: Οι χριστιανοί έχουν λάβει την σαφή εντολή να αγαπούν τον Θεό, αλλά και ο ένας τον άλλο. Η πολεμική μου εναντίον εκείνων που κάνουν την αγάπη κυρίαρχο στοιχείο του χαρακτήρα της χριστιανικής ζωής είναι πως αυτή η έμφαση συχνά οδηγεί με σιγουριά σε μια ασυνάρτητη περιγραφή της χριστιανικής ζωής. Ένα από τα πρώτα δοκίμια που έγραψα είχε τίτλο: «Η αγάπη δεν είναι το μόνο που χρειάζεσαι».⁴ Ήταν μια κριτική στην συνεπειοκρατία του Φλέτσερ.⁵ Θα έγραφα το ίδιο δοκίμιο και σήμερα, γιατί αν το μόνο που είχε να πει ο Ιησούς ήταν ότι πρέπει να αγαπάμε ο ένας τον άλλον, τότε δεν είναι καθόλου ξεκάθαρο πώς κατέληξε στον σταυρό.

Ερ.: Σε ένα κείμενό σας με τίτλο «Σωτηρία και υγεία»⁶ παρατηρείτε ότι αυτό που μπορεί κανείς να κάνει σε στιγμές μεγάλου πόνου και ακραίας δυστυχίας του πλησίον είναι η παρουσία του και μόνο, χωρίς καμία συζήτηση για το νόημα του πόνου και του θανάτου ή τις πιθανές εξηγήσεις για τα συμβάντα. Η σκέψη σας συνδέεται με την παρουσία των φίλων του Ιώβ στην δοκιμασία του, όταν για επτά μέρες κάθισαν μαζί του χωρίς να λένε τίποτε. Ήταν απλώς παρόντες. Αν μόνο η παρουσία είναι τόσο σημαντική για τον πλησίον, τότε θα αρκούσε, για παράδειγμα, η παρουσία ενός φίλου για να διώξει κανείς από το μυαλό του λογισμούς ευθανασίας; Ή γενικότερα, γιατί η παρουσία στον πόνο του πλησίον είναι τόσο σημαντική με βάση τα χριστιανικά κριτήρια;

Απ.: Η παρουσία στον πόνο του άλλου είναι μια απαίτηση για τους χριστιανούς, γιατί πολύ συχνά δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα περισσότερο από το να είμαστε παρόντες δίπλα στο πλευρό των αρρώστων και σε όσους βρίσκονται σε μια πορεία που οδηγεί στο θάνατο. Η ασθένεια και ο θάνατος δημιουργούν μια μοναξιά που μας τρομάζει, γιατί θεωρούμε και εμείς ότι κανείς δεν μπορεί να καταλάβει τον πόνο μας. Σε τέτοιες στιγμές χρειαζόμαστε κάποιους να μας αγγίξουν, κάποιους που να είναι φίλοι ή γιατροί και νοσηλευτές. Πρέπει να θυμόμαστε ότι το

⁴ «Love's is Not All You Need», *CrossCurrents*, 22 (3), σ. 225-237, 1972.

⁵ [ΣτΜ] Ο Φλέτσερ θεωρείται ένας από τους πιο αντιπροσωπευτικούς εκπροσώπους της περιπτώσιακής ηθικής (Joseph Fletcher, *Situation Ethics: The New Morality*, Westminster John Knox Press, Λούισβιλ, Κεντάκι 1966).

⁶ «Salvation and Health: Why Medicine Needs the Church», στο *Suffering Presence: Theological Reflections on Medicine, the Mentally Handicapped, and the Church*, University of Notre Dame Press, Νοτρ Νταμ 1986, σ. 63-83.

σώμα μας καθιστά δυνατή την παρουσία μας.

Ερ.: Φαίνεται στο έργο σας ότι η σιωπή είναι το άλλο όνομα της πρακτικής να είναι κανείς παρών στον πόνο του άλλου. Έχετε εκδώσει ένα βιβλίο με τίτλο *Δίνοντας όνομα στις σιωπές*, έναν τίτλο που θεωρήθηκε δυσνόητος και γι' αυτό μετά την πρώτη έκδοση άλλαξε σε *Θεός, ιατρική και πόνος*.⁷ Παρά την αλλαγή στον τίτλο που προώθησε ο εκδότης σας, επιμένετε ότι το βιβλίο σας ασχολείται με τον τρόπο να δίνει κανείς όνομα στις σιωπές, παρατηρώντας ότι «οι σιωπές στάζουν από την άκρη των λέξεων». Θα μπορούσατε να μας εξηγήσετε τις σκέψεις σας για τον χαρακτήρα της σιωπής ως μιας πρακτικής στις ώρες του πόνου;

Απ.: Το *Δίνοντας όνομα στις σιωπές* είναι ένα πολιτικό κείμενο γιατί επικεντρώνεται στον θάνατο και την ακατανοησία της ζωής μας μπροστά στο γεγονός του θανάτου και πιο συγκεκριμένα του θανάτου των παιδιών. Κανένα πολιτικό ερώτημα δεν είναι πιο σημαντικό από το ερώτημα γιατί τα παιδιά να έρχονται σε έναν κόσμο που σπαράσσεται από τη βία και τον πόλεμο. Επιπλέον, το γεγονός ότι μερικά παιδιά γεννιούνται για να πεθάνουν αποτελεί πρόκληση για την ικανότητά μας να ζούμε μια ζωή γεμάτη ελπίδα, γιατί η ελπίδα βρίσκεται στην καρδιά μιας πολιτικής που θα ήταν δίκαιη. Σε μια ενότητα του βιβλίου που αναφέρατε ασχολούμαι με το επιχείρημα του Long⁸ ότι η ασθένεια δεν έχει σκοπό. Εδώ βρίσκεται η ουσία του θέματος. Ο υπαινιγμός του Long ότι οι ιατρικές μας τεχνολογίες υπερβαίνουν τα όρια των ηθικών μας δεσμεύσεων βρίσκεται στο επίκεντρο της ακατανοησίας των πολιτικών μας. Νομίζω ότι ο Long έχει δίκιο με την περιγραφή του, καθώς ο ακατανόητος χαρακτήρας του πόνου κάνει τις ιατρικές παρεμβάσεις ακατανόητες. Το αποτέλεσμα είναι έχουμε μια ιατρική αναγκασία για τη νομιμοποίηση του κράτους που η πρωταρχική του ευθύνη πια είναι να εξασφαλίσει ότι όλοι θα έχουν έναν γιατρό.

Ερ.: Το βιβλίο σας *Δίνοντας όνομα στις σιωπές* το έχετε επίσης χαρακτηρίσει ως το κατεξοχήν πολιτικό σας βιβλίο. Θα μπορούσατε να μας πείτε κάτι περισσότερο για τον πολιτικό χαρακτήρα του βιβλίου;

⁷ Stanley Hauerwas, *God, Medicine and Suffering*, Wm. B. Eerdmans, Γκραν Ράπιντς, Μίσιγκαν 1990.

⁸ Thomas A. Long, «Narrative Unity and Clinical Judgment», *Theoretical Medicine*, τχ. 1, σ. 75-92, 1986.

Απ.: Όταν πονάμε, όταν είμαστε άρρωστοι, ζητάμε επίμονα μια εξήγηση για αυτό που μας συμβαίνει με αποτέλεσμα να μιλάμε πολύ, πάρα πολύ. Φοβόμαστε το άγνωστο. Κι αυτό που χρειάζεται είναι να μην πιέζουμε τα πράγματα για μια εξήγηση. Όταν λέμε πολλά, συχνά καταλαβαίνουμε ότι τίποτα από αυτά που λέγονται δεν είναι η αλήθεια. Έτσι, οι σιωπές που στάζουν από την άκρη των λέξεων ελπίζουμε να μας βοηθήσουν να αντισταθούμε στις προσπάθειες να εξηγήσουμε τα δεινά και τον πόνο.

Ερ.: Αν και η ιατρική με τη χριστιανική ηθική δεν μοιράζονται τις ίδιες ηθικές δεσμεύσεις, υποστηρίζετε ότι η ιατρική έχει ανάγκη την Εκκλησία ως πηγή συνηθειών και πρακτικών για τη διαρκή φροντίδα των πονεμένων ανθρώπων. Μήπως με αυτό που λέτε υπονοείτε ότι κανείς μπορεί να διαχωρίσει την πίστη από τις χριστιανικές συνήθειες και πρακτικές;

Απ.: Δεν νομίζω ότι οι χριστιανικές συνήθειες μπορούν να αποκτηθούν από εκείνους που δεν πιστεύουν στον Θεό, αλλά δεν είναι η πίστη στον Θεό που θα πρέπει πρωτίστως να μας ενδιαφέρει. Ο Ιησούς είπε έλα και ακολούθησέ με. Συνήθως δεν λέω ότι πρέπει να έχουμε πίστη, αλλά αντ' αυτού λέω ότι καλούμαστε να είμαστε πιστοί ακόλουθοι του Ιησού. Το να έχουμε πίστη στον Θεό είναι μια φράση που μας φέρνει κοντά στον ντεϊσμό. Αυτή η επισήμανση μάς υπενθυμίζει ότι ο «Θεός» είναι μια πολύ δύσκολη λέξη.

Ερ.: Μπορεί κάποιος που δεν πιστεύει στον Θεό να βρει νόημα στο γεγονός ότι ο πόνος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τη ζωή μας; Ή, για να διατυπώσω λίγο διαφορετικά το ερώτημα, τι θα μπορούσε να πει ένας χριστιανός για το νόημα του πόνου σε κάποιον που δεν πιστεύει;

Απ.: Πιστεύω ότι και οι άνθρωποι που δεν πιστεύουν στον Θεό μπορούν να βρουν νόημα στα δεινά που τους συμβαίνουν, αν και νομίζω ότι θα το κάνουν με λάθος τρόπο. Το να βρεις κανείς νόημα στα βάσανα της ζωής δεν είναι ο τελικός σκοπός. Γιατί το να υποφέρει κανείς είναι περισσότερο μια πρόσκληση για να απευθυνθεί στους άλλους ανθρώπους για βοήθεια και μια υπενθύμιση ότι δεν είμαστε μόνοι μας, αλλά ούτε και κύριοι της ζωής μας. Φοβάμαι ότι πολύ συχνά οι χριστιανοί προσπαθούν να θεωρήσουν το γεγονός ότι είναι χριστιανοί ως μια «λύση» στα βάσανα της ζωής. Τα βάσανα δεν χωρούν εξήγηση και αυτό ισχύει και για τους

χριστιανούς αλλά και για τους μη χριστιανούς.

Ερ.: Πολλοί χριστιανοί πιστεύουν ότι οι χριστιανικές τους πεποιθήσεις θα πρέπει να μεταφράζονται με εκκοσμικευμένους όρους ώστε να μπορούν εν συνεχεία να συμμετάσχουν στον δημόσιο διάλογο και να γίνονται κατανοητοί από τους μη χριστιανούς. Εσείς υποστηρίζετε ότι οι χριστιανοί θα πρέπει να χρησιμοποιούν μια γλώσσα που θα είναι σύμφωνη με τις χριστιανικές τους πεποιθήσεις και όχι μία γλώσσα που θα τους επιτρέπει να συμμετάσχουν στον σχετικό πολιτικό διάλογο. Έτσι, για παράδειγμα, σε σχέση με τις εκτρώσεις, ένας χριστιανός θα πρέπει να μιλάει για τη ζωή ως δώρο του Θεού και όχι για το δικαίωμα στη ζωή, που είναι μια γλώσσα ξένη με τη χριστιανική ζωή. Γιατί η γλώσσα των δικαιωμάτων δεν μπορεί να βοηθήσει στις προσπάθειες των χριστιανών να μιλήσουν στον κόσμο για θέματα όπως οι αμβλώσεις;

Απ.: Έχω επικρίνει τη χρήση της γλώσσας των δικαιωμάτων πρώτα στο *After Christendom*⁹ και αργότερα στο *Approaching the End*.¹⁰ Ελπίζω να είναι σαφές ότι ο προβληματισμός μου δεν είναι ότι η γλώσσα ορισμένων δικαιωμάτων συνδέεται με θεμελιώδεις υποχρεώσεις. Αυτό στο οποίο αντιτάσσομαι είναι η προσφυγή στα δικαιώματα καθαυτά. Μια τέτοιου είδους προσφυγή προϋποθέτει ότι τα δικαιώματα μπορούν να σταθούν καθ' εαυτά γι' αυτό ακριβώς που είναι. Μια τέτοια κατανόηση των δικαιωμάτων αναπαράγει τον φιλελευθερισμό και ειδικότερα έναν ατομικισμό που είναι πολύ καταστροφικός. Εξ ου και η ειρωνική μου αποστροφή: «Μη μου λες ποια δικαιώματα νομίζεις ότι έχεις. Πες μου τι θέλεις».

Ερ.: Η χριστιανική απάντηση στα βιοηθικά διλήμματα, όπως στο ζήτημα των εκτρώσεων, δεν μπορεί να συνδέεται με την λογική των δικαιωμάτων είτε της μητέρας είτε του εμβρύου, καθώς, όπως υποστηρίζετε, θα πρέπει να αναφέρεται στην ευθύνη της χριστιανικής κοινότητας για την φροντίδα των «ελαχίστων» (από την παραβολή της Κρίσεως). Η ευθύνη ως ηθική έννοια είναι επίσης πολύ δημοφιλής μεταξύ των ανθρώπων που δεν είναι χριστιανοί. Ποια είναι η βασική διαφορά της χριστιανική έννοιας για την ευθύνη της κοινότητας και της φιλελεύθερης έννοιας για την

⁹ *After Christendom*, Νάσβιλ, Τενεσί, 1991.

¹⁰ *Approaching the End: Eschatological Reflections on Church, Politics and Life*, Wm. B. Eerdmans, Γκραντ Ράπιντς, Μίσιγκαν 2013.

ευθύνη; Θα μπορούσε η αναφορά στην έννοια της ευθύνης να οδηγήσει χριστιανούς και μη χριστιανούς σε μια κοινή γλώσσα;

Απ.: Η ευθύνη είναι μια πολύ σημαντική λέξη για τη δημοκρατία. Κανείς θα πρέπει πρώτα να δημιουργήσει αυτό που αποκαλείται πολίτης και στη συνέχεια να παραγάγει μια κοινή έννοια για την ευθύνη. Η ευθύνη ήταν η σπουδαία λέξη του Ρίτσαρντ Νήμπουρ [Richard Niebuhr] στο έργο του *Ο υπεύθυνος εαυτός*.¹¹ Η ανάλυση του θέματός του είναι πλούσια σε νοήματα, αλλά δεν νομίζω ότι είχε σκοπό να δημιουργήσει μια κοινή γλώσσα. Η ευθύνη είναι ουσιαστικά κενή περιεχόμενου, αν δεν ανήκει σε μια αφήγηση που να την καθορίζει. Αυτό σημαίνει ότι μια κοινή γλώσσα δεν μπορεί ποτέ να είναι απλώς κοινή, δεδομένου ότι οι αναφορές στην ευθύνη καθορίζονται κυρίως από συγκεκριμένα πλαίσια που καθιστούν την ίδια την έννοια του «κοινού» προβληματική.

Ερ.: Έχετε υποστηρίξει ότι αν κανείς θέλει να μάθει ποιος εξοντώνει τα έμβρυα μέσω των εκτρώσεων στην Αμερική, θα πρέπει να κοιτάξει στην «ιδιωτικοποίηση» που μαθαίνεται στην αρένα της οικονομίας, όπου το δικαίωμα κάποιου στην παρουσία του εύκολα μεταφέρεται στον ανθρώπινο σώμα που έτσι αποκτά το χαρακτήρα της περιουσίας με την καπιταλιστική έννοια. Σε αυτή την εξέλιξη του καπιταλισμού αντιπαραβάλλετε την πίστη των χριστιανών ότι ως μέλη της Εκκλησίας μετέχουν στο σώμα του Χριστού. Επισημαίνετε ότι αυτή η πίστη βοηθάει τους χριστιανούς να εννοήσουν με δικούς τους όρους ένα ζήτημα που έχει διαμορφωθεί από το καπιταλιστικό ήθος. Πώς θα εξηγούσατε τη σημασία που έχει για τους χριστιανούς το γεγονός να εννοήσουν με δικούς τους όρους ένα ηθικό ζήτημα;

Απ.: Δεν θεωρώ ότι η χριστιανική ηθική θεολογία θα πρέπει να περιγράφει πάντοτε με αποκλίνοντα τρόπο την ανθρώπινη συμπεριφορά σε σχέση με τους μη χριστιανούς. Ωστόσο, η γενική μου εκτίμηση είναι ότι ζούμε σε μια εποχή όπου το χάσμα ανάμεσα στις περιγραφές χριστιανών και μη χριστιανών έχει μεγαλώσει. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στην εποχή μας δεδομένου ότι ζούμε το τέλος του χριστιανικού κόσμου, κάτι που σημαίνει ότι υπάρχει ακόμα ένα υπόλειμμα χριστιανικού λεξιλογίου, αλλά συχνά σε παραφθαρμένη μορφή. Δεν υπάρχει καθαρός χριστιανικός ή μη χρι-

¹¹ H. Richard Niebuhr, *The Responsible Self: An Essay in Christian Moral Philosophy*, Harper & Row, N. Υόρκη 1963.

στιανικός λόγος, αλλά οι χριστιανοί θα πρέπει να γνωρίζουν πολύ καλά τις γραμματικές που μπορούν εύκολα να τους αποπροσανατολίσουν.

Ερ.: Έχετε επισημάνει την πεποίθηση που υπάρχει ότι οι χριστιανοί είναι άνθρωποι που ενδιαφέρονται για τους αδύναμους και τους κατατρεγμένους και επίσης ότι είναι άνθρωποι που έχουν μάθει να αποδέχονται ότι η ζωή τους είναι στα χέρια του Θεού. Τονίζετε, ωστόσο, ότι αυτή η πεποίθηση δεν αρκεί για να περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο οι χριστιανοί υποδέχονται στις ζωές τους τα άτομα με αναπηρία, τρόπος που προϋποθέτει την παρουσία του ενός στη ζωή του άλλου. Θα μπορούσαμε να επεκτείνουμε τον συλλογισμό σας και στο θέμα της ευθανασίας;

Απ.: Το γεγονός ότι είμαστε άνθρωποι σημαίνει ότι φοβόμαστε εκείνους που είναι διαφορετικοί από εμάς. Οι άνθρωποι με νοητική στέρηση αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα εκείνων που υποφέρουν από ένα τέτοιο φόβο. Εκείνοι που γεννήθηκαν με μια βαρεία αρρώστια που τους οδηγεί στο θάνατο και εκείνοι που έχουν χάσει την επιθυμία για ζωή είναι σαν τους ανθρώπους με αναπηρία. Στην πραγματικότητα, η αναπηρία τους είναι η ανάγκη για έναν φίλο. Φοβόμαστε το ενδεχόμενο να είμαστε και εμείς σαν κι αυτούς.

